

Imitatio Dei

On Ethics

R. Mois Navon

Beit HaKenneset HaSefaradi BeRimon – Chayei Sarah 5781

בראשית פרשת חיי שרה פרק כה פסוק יא

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם בְּאֵר לַחַי רְאִי : ס

רש"י בראשית פרשת חיי שרה פרק כה פסוק יא

(יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו' - **נחמו תנחומי אבלים. דבר אחר** אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות לאברהם, נתיירא לברך את יצחק מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו **ובא הקדוש ברוך הוא וברכו:**

So there are two interpretations as to what is meant by God's blessing of Isaac at this point. One, that says that blessing here means words of condolence. The other, that it was a blessing that needed to wait for Avraham to pass on. I will try to offer a reconciliation of these two seemingly disparate interpretations; but first, I wanted to speak about morality, for as we will see in a minute, this verse is used by the Gemara as an example of how we are to behave morally.

To start, I would like to review briefly the approaches to morality – what is known as Moral Philosophy – and I would like to understand what really is the Jewish approach.

Morality, roughly stated, is the determination and execution of right and wrong, good and evil. Some make the distinction between the determination in general – calling it Ethics (*etika*) versus the determination of the specific action – calling that Morality (*mussar*). Others explain the distinction based on the roots of the words – “Ethics” being from the Greek, *ethos*, which refers to the essential and unchanging nature of a thing, whereas “Morals” comes from the Latin, *mos*, meaning mores, customs. That said, by and large, the two terms are used interchangeably.

Now, there are three primary schools of thought: Deontological, Consequentialist/Utilitarian (toaltani) and Virtue Ethics (*etika shel segula tova*).

Deontologists argue that right and wrong are defined by principles of duty (“*deon*” being Greek for “duty”) – hard fast rules/laws that define action. Kant (1724-1804) is the major proponent of this school of thought. He defined a simple rule to apply called the “categorical imperative” – only act according to what you would see fit to be legislated as law for all people at all times (i.e., categorically).

Act only according to that maxim whereby you can, at the same time, will that it should become a universal law.

פֶּעַל רַק עַל פִּי אוֹתוֹ עִקְרוֹן שֶׁבוּ תוֹכֵל, בַּעַת וּבַעֲוֹנָה אַחַת, לְרִצּוֹת שִׁיהִפּוֹךְ לְחֹק אוֹנִיבֶרְסֵלִי

There are problems with this – the classic example being: lying. In general, lying is bad. Nevertheless, we would expect the family hiding Anne Frank to lie to the Nazis.

Consequentialists are those who determine right and wrong by the consequences of the act. Jeremy Bentham (1748-1832) is the great advocate of this school of thought, saying “It is the greatest happiness of the greatest number that is the measure of right and wrong.”

האושר הגדול ביותר של מספר האנשים הגדול ביותר הוא המדד של טוב ורע.

This too has its problems. For example, we cannot always foresee all the consequences, and what might seem to fit the definition in the short term may turn out to be bad in the long term. (EX: [Western donations of used clothing to Africa](#). Short term: people get dressed; long term: the local textile industry was destroyed).

As opposed to these two approaches, **Virtue Ethics** (*etika shel segula tova*) seeks not to define the act but rather by how it affects the person himself. Indeed, it looks not at the act but at the person. Aristotle (385 BCE – 322 BCE) is the father of this approach, made popular in modern times by Elizabeth Anscombe (1958). Basically, Aristotle argued that the act that is appropriate (right/good) is the one that makes the person virtuous. This approach makes the shift from “**act** morality” (deontology and consequentialism) to “**agent** morality”. Virtues, for Aristotle, are things like “courage (*ometz*), honesty (*keinut*), patience (*savlanut*), friendliness (*ahava*), justice (*tzedeck*), and moderation, along with the unifying intellectual virtue of practical wisdom (*pronesis*)” [Vallor, Tech and Virtues, p36].

So where does Jewish Thought fall in all of this?

Deontology: Well, at first blush it is quite obvious that Judaism is very much rules/acts based. Moshe is known as “the lawgiver” (*hamebokek*) who brought the heavenly Torah that promulgates no less than 613 commandments – laws of action.

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א

ומשה הוא דאיקרי מחוקק, דכתיב: וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון.

והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום הזו היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה, כלומר שהגיעה עליו כולה מאת ה' הגעה שקורים אותה על דרך ההשאלה דבור, ואין יודע איכות אותה ההגעה אלא הוא עליו השלום אשר הגיעה אליו, ושהוא במעלת לבלר שקורין לפניו והוא כותב כולה תאריכיה וספוריה ומצותיה, וכך נקרא מחוקק.

Consequentialist: Torah law also acknowledges the consequentialist ideal of helping as many people as possible – though such a consideration only comes after all deontological rules have been satisfied. For example, if I have a boat with only enough time to save the people on one island before the storm comes – I must save the island with the most people. But if, saving the island with the most people can only be done by actively

murdering the people on the other island, that would be a violation of the deontological rule of “thou shalt not murder” and thus consequentialism would be overridden.

Virtue: But what about virtue? Does Judaism only command acts and not consider the virtues of the agent? R. Prof. Water Wurzburger of YU:

Jewish piety involves more than meticulous adherence to the various rules and norms of religious law; it also demands the cultivation of an ethical personality. . . We are commanded to engage in a never-ending quest for moral perfection, which transcends the requirements of an 'ethics of obedience'. . . [The] halakhic system serves merely as the foundation of Jewish piety. . . (p. 3).

אדיקות יהודית כוללת יותר מקפידה על הכללים והנורמות השונות של החוק הדתי; היא גם דורשת טיפוח אישיות אתית. . . אנו מצווים לעסוק בחיפוש בלתי נגמר אחר שלמות מוסרית, החורג מהדרישות של 'אתיקה של ציות'. . . המערכת ההלכתית משמשת רק כבסיס לאדיקות יהודית. . . (עמ' 3).

The idea can be seen in the Hazal's explanations on the verses that speak about going in God's ways:

- דברים פרשת עקב פרק יא פסוק כב - כי אם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל דְרָכָיו וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ :
- דברים פרשת ראה פרק יג פסוק ה - אַחֲרֵי יְקֹוֹק אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֵתוּ תִירְאוּ וְאֵת מִצְוֹתָיו תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֵתוּ תַעֲבֹדוּ וּבּוֹ תִדְבְּקוּן :
- דברים פרשת כי תבוא פרק כח פסוק ט - יְקִימָךְ יְקֹוֹק לּוֹ לְעַם קְדוֹשׁ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ כִּי תִשְׁמַר אֶת מִצְוֹת יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדְרָכָיו :

The Gem (Sotah 14a) explains:

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יד עמוד א

ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: אחרי ה' אלהיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא! אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא,

And here it is critical to note what exactly are the MIDOT that are being referred to:

מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים; הקדוש ברוך הוא ביקר חולים, דכתיב: וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים; הקדוש ברוך הוא ניחם אבלים, דכתיב: ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נחם אבלים; (This, of course, is the verse from our parsha and the source for Rashi's comment thereon.)

הקדוש ברוך הוא קבר מתים, דכתיב: ויקבר אותו בגיא, אף אתה קבור מתים.

So what we learn from this source is that the divine MIDOT that we are to imitate are actually ACTIONS – e.g., providing clothing, visiting the sick, consoling the mourner. This source, then, can be seen as further promoting the “acts based” ethic in Judaism.

However, there are a number of other well-known sources that have a different spin on the MIDOT we are to imitate:

מדרש תנאים לדברים (הופמן) דברים פרשת עקב פרק יא

ללכת בכל דרכיו ואלו הן דרכי המקום? ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד

ואמת (שמות לד ו) ואומי (יואל ג ה) כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. וכי היאך אפשר לו לאדם לקרות בשם שנקרא בו הקדוש ברוך הוא? אלא נקרא המקום רחום שני (תה' קג ח) רחום וחנון ה', אף אתה היה חנון ועשה מתנות חנם נקרא הקדוש ברוך הוא צדיק שני (שם יא ז) כי צדיק ה' צדקות אהב אף אתה היה צדיק נקרא המקום חסיד שני (יר' ג יב) כי חסיד אני נאם ה' אף אתה היה חסיד לכך נאמר והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט ואומי (יש' מג ז) כל הנקרא בשמי ואומי (משי' טז ד) כל פעל ה' למענהו:

תנא דבי אליהו אליהו רבה (איש שלום) פרשה כד ד"ה בזמן שאדם מכבד

והלכת בדרכיו (דברים כ"ח ט'), בדרכי שמים, מה דרכי שמים רחום ורחמן על הרשעים ומקבלן בתשובה, כך אתם תהיו רחמנים זה על זה. דבר אחר מה דרכי שמים חנון, נותן מתנות חנם ליודעין אתו ולשאיין יודעין אותו, כך אתם תנו מתנות זה לזה. ד"א מה דרכי שמים ארך אפים, מאריך רוחו עם הרשעים ומקבלן בתשובה, כך תהיו אתם מאריכין פנים זה לזה לטובה, ואל תהיו מאריכין פנים זה לזה לפורענות. דבר אחר מה דרכי שמים רב חסד, מטה כלפי חסד, כך אתם תהיו נושאים פנים כלפי טובה לעשותה יותר מן הרעה. סליק פירקא.

Perhaps the most famous saying in this genre is the Gem (Shabbat 133b):

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלג עמוד ב

אבא שאול אומר: ואנוהו - הוי דומה לו: מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום.

Similarly found in Sifrei:

ספרי דברים פרשת עקב פיסקא מט

ללכת בכל דרכיו, אלו הן דרכי מקום + שמות לד ו + ה' אל רחום וחנון ואומר + יואל ג ה + והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וכי היאך איפשר לו לאדם לקרא בשמו של מקום אלא נקרא המקום רחום אף אתה היה רחום הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון שנאמר + תהלים קמה ח + חנון ורחום ה' וגוי' ועשה מתנות חנם, נקרא המקום צדיק שנאמר + שם / תהלים / יא ז + כי צדיק ה' צדקות אהב אף אתה היה צדיק נקרא המקום חסיד שנאמר + ירמיה ג יב + כי חסיד אני נאם ה' אף אתה היה חסיד לכך נאמר + יואל ג ה + והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט ואומר + ישעיה מג ז + כל הנקרא בשמי וגוי' ואומר + משלי טז ד + כל פעל ה' למענהו. ...

So from here we see clearly that there is an ethic to emulate God's character traits – here are sources that Judaism is interested in VIRTUE, in the character of the individual.

Interestingly, the Rambam brings BOTH these approaches in the eighth mitzvah aseh:

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ח

והמצוה השמינית היא שצונו **להדמות** בו יתעלה לפי יכלתנו והוא אמרו (תבוא כח) **והלכת בדרכיו**. וכבר כפל צווי זה ואמר (עקב י ויא) **ללכת בכל דרכיו** ובא בפירושו זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא **רחום אף אתה היה רחום** מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וזה לשון ספרי (ס"פ עקב). וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (ראה יג) אחרי י"י אלהיכם תלכו ובא בפירושו גם כן (סוטה יד א) שענינו **להדמות בפעולות הטובות** והמדות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל יתעלה על הכל עילוי רב.¹

So there is no doubt that Judaism values both "act morality" and "agent morality." That said, there may even be a push to virtue over acts. R. Elimelekh Bar Shaul, former chief rabbi of Rehovot, explains R. Yitzhak Blau, "sees the emulation of middot [virtue] as more significant than the imitation of actions." He writes "this mizvah demands not rahamim but that man be a rahum, not haninah but that man be a hanun."

ר' אלימלך בר שאול, מצווה ולב, דף 185

אין מצוה זו [להדמות לה'] דורשת מן האדם רחמים, אלא שהוא יהיה רחום, לא חנינה אלא שהוא יחיה חנון. לא חסידות אלא שהוא יהיה חסיד. לא קדושה אלא שהוא יחיה קדוש.
"קדושים תהיו". לא אדם לחוד ומידותיו לחוד, אלא אחדות האדם ומידותיו הטובות. יחוד-עצם. יחוד-מהות. האדם כמעין הרחמים והקדושה, מקור ומבוע כאחד. **לא באדם דורשת התורה מדות טובות, אלא את האדם כהתגלות כל הטוב והיפה.**

So it is not the act of mercy but the trait of mercy that is the goal. The Sefer Hahinuch goes even further in explaining the value of developing virtue:

ספר החינוך פרשת אם כסף מצוה סו - מצות הלואה לעני

... שורש המצוה, שרצה האל להיות ברואיו מלומדים ומורגלים במידת החסד והרחמים, כי היא מדה משובחת, ומתוך הכשר גופם במידות הטובות יהיו ראויים לקבלת הטובה, כמו שאמרנו שחלות הטוב והברכה לעולם על הטוב לא בהפכו, ובהיטיב השם יתברך לטובים יושלם חפצו שחפץ להיטיב לעולם. ...

That is, we are to do the mitzvot in order that we imbue ourselves with virtue, and it is in so doing, or really, in so being, that we allow God to give us the good for which he created the world. accordingly, the very purpose of creation is to be virtuous people.

And perhaps that is the "blessing" that God bestowed upon Isaac when he came to console him at Avraham's demise. God said, as it were, though you be distraught at the loss of your father and the finality of life, find comfort in the fact that it is he who brought blessing in to the world though teaching that there is a purpose – to develop virtue in ourselves and so bring blessing upon ourselves and all the world. And it is you who is now blessed with that message of the covenant.

And it is we, the recipients of the covenant, who are now blessed.

¹ It should be noted that there is a lot of discussion about the Rambam's position on emulating God's actions versus God's midot, especially since he holds we cannot really know God's midot (i.e., theory of negative attributes); nevertheless, it seems he held the need for both. See Wurzbarger, Covenantal Imperatives, pp91-104; Blau, The Implications of a Jewish Virtue Ethic, *The Torah U-Madda Journal*, 2000, Vol. 9 (2000), pp. 19-41.